

Навучанне дашкольнікаў разуменню і ўтварэнню форм назоўнікаў з памяншальнымі суфіксамі

Пры фаміраванні ў дашкольнікаў граматычнага ладу маўлення неабходна ўлічваць перш ўа ўсё іх узроставыя магчымасці. На кожнай узроставай ступені на пярэдні план выступае якісьці адзін бок граматычнага ладу. У малодшым і сярэднім узросце дзеці галоўным чынам авалодваюць сістэмай словазмянення. Пры гэтым яны спачатку засвойваюць канкрэтныя формы слоў, якія абазначаюць вонкавыя асаблівасці прадметаў (множны лік, велічыня і да т.п.), а злучна пазней – больш абстрактныя, якія суадносяцца з прадметнай сітуацыяй (напрыклад, арыентаванасць прадметаў у прастору). Асабліва прывабліваюць малых маленькія прадметы і істоты. Таму яны неўсвядомлена імкнуцца засвоіць форма назоўнікаў, якія перадаюць памяншальнасць і ласкальнасць.

Ніжэй прыводзім прыкладныя сцэнарыі актывізуючых зносін, мэта якіх фарміраваць у дзяцей груп “Маляты” і “Чамучкі” ўменне ўтвараць назоўнікі з памяншальнымі суфіксамі.

СЛАЎНЫ КОЦІК

Мэта: вучыць дзяцей заўважаць словы з памяншальна-ласкальнымі суфіксамі.

Матэрыял: малюнак з выявай коціка, што адпавядае вершу А. Бібіцкага “Мастак”.

Ход занятку:

Выхавальнік (В.) гаворыць, што ён вырашыў намаляваць коціка. Чытае верш А. Бабіцкага “Мастак”:

Намалюю коціка
у шаўровых боціках.
Чорныя шарсцінкі
будуць уздоўж спінкi,
беленькі живоцік...
Слаўны будзе коцік!

В.: Вось які малюнак атрымаўся! (Паказвае малюнак з выявай коціка.)

Як у вершы гаворыцца пра ката? Якія ласкавыя словы пабірае паэт? Не кот, а ... (коцік) . У яго не боты, а Не спіна, а Уздоўж спінкі чорныя Беленькі не живот, а Слаўненькі наш ... (коцік).

Давайце завучым верш пра коціка на памяць. Я буду пачынаць радок, а вы заканчваць.

Намалюю ... (коціка)

у шаўровых ... (боціках).

Чорныя ... (шарсцінкі)

будуць уздоўж ... (спінкі),

беленькі ... (жывоцік) ...

Слаўны будзе ... (коцік)!

Хто хоча сам расказаць верш?

ЗНАЙДЗІ ЛАСКАВЫЯ І ПЯШЧОТНЫЯ СЛОВЫ

Мэта: вучыць дзяцей заўважаць і самастойна ўтвараць словы з памяншальна-ласкавымі суфіксамі

Матэрыял: каляровыя фішкі.

Ход занятку:

Выхавальнік прапануе дзецям уважліва паслухаць вершыкі і знайсці ў іх ласкавыя і яшчотныя словы. За кожнае слова дзіця атрымлівае каляровую фішку. У канцы гульні фішкі падлічваюцца, выяўляецца пераможца – дзіця, якое заўважыла і назвала больш ласкавых слоў.

Гэта – вочкі,

Гэта – носік,

Гэта – роцік,

Гэта – вушка,

Гэта – маміна дачушка.

Н. Тулупава

Зязюлька, зязюлька
У зялёным лясочку
Кліча на дубочку:
“Ку-ку, ку-ку, ку-ку”.

З народнага

Коцік-варкоцік
Лёг на жывоцік,
Лапкі пад вушка –
Не трэба падушка.

Н. Галіноўская

Лявадзіцы блізка
Лёгка скача пліска,
Шэрыя вочкі,
Белыя шсочкі,
Чорная галоўка
Сівая ватоўка.

З народнага

Ой, бычок, мой бысенька!
Залатая лысінка.
Будучыя рогі
Тупучыя ногі.
Ты паціхеньку хадзі
І дзіцятка не будзі.

З народнага

В. Бычок вялікі ці маленькі? (*Маленькі.*) Значыць, можна сказаць, што ў яго не рогі, а маленькія ... (*рожкі*), не ногі, а маленькія ... (*ножкі*). Давайце раскажам пацешку па-новаму:

Ой, бычок, мой ... (*бысенька*)!

Залатая ... (*лысінка*).

Будучыя ... (*рожкі*),

Тупучыя ... (*ножкі*).

Ты паціхеньку хадзі

І дзіцятка не будзі.

Якія новыя ласкавыя словыз’явіліся ў вершыку? (*За названыя словы дзеці таксама атрымліваюць фішкі.*)

БУЛЬБЯЧОК

Мэта: вучыць дзяцей заўважаць і самастойна ўтвараць словы з памяншальна-ласкавымі суфіксамі, здагадвацца аб сэнсе незнаёмага слова бульбячок.

Матэрыял: лялькі Васілёк і Настачка.

Ход занятку

Выхавальнік паказвае ляльку Васілька. Гаворыць, што Васілёк вельмі любіць бульбу. Чытае верш Н. Галіноўскай:

Хоча бульбы мой живоцік,

Папрацуйце ручкі, роцік,

Губкі, зубкі, язычок.

Мой живоцік – бульбячок.

В. Які хітры Васілёк! Гаворыць, што бульбы хоча не ён, а яго ... (*жывоцік*). Правільна вы заўважылі. Ласкавае слова гаворыць Васілёк пра свой жылот. Не жылот, а... (*жывоцік*). Якія яшчэ ласкавыя словы сказаў пра сябе Васілёк? Паслухайце вершык яшчэ раз.

Выхавальнік паўторна чытае вершык. Дзеці называюць ласкавыя словы з верша, якія запамнілі. Педагог падказвае прапушчаныя словы.

В. Чаму Васілёк называе свой жывоцік бульбячком? Што гэта такое? (*Меркаванні дзяцей.*) Бульбячок – той, хто вельмі любіць бульбу. А хто з вас любіць бульбу? Ці можна пра вас сказаць, што вы бульбячкі?

В. Дзеці, да нас завітала яшчэ адна госця – Настачка. Падабаецца яна вам? Якая Настачка? Якія ў яе шчочкі? (Ружовыя, пухленькія.) Якія вочкі? (*Сінія.*) Можна сказаць, сінія, як ... (*васількі*). Якога колеру сукенка ў Настачкі? (*Сіняя.*)

Ружовыя шчочкі,

Вочы – васілёчкі,

Сіняя сукенка –

Настачка – паненка.

Н.Галіноўская

В. Чаму ў вершы аўтар называе Настачку паненкай? (*Меркаванні дзяцей.*) Таму што Настачка вельмі прыгожая, прывабная, у цудоўнай сукенцы.

Якімі словамі ў вершы гаворыцца пра Настачку? У яе ружовыя не шчочкі, а ... (*шчочкі*), вочы... (*васілёчкі*). Можна сказаць не сукенка, а ... (*сукеначка*). Паспрабуем расказаць верш пра Настачку па-новаму:

Ружовыя ... (*шчочкі*),

Вочы – ... (*васілёчкі*),

Сіняя... (*сукеначка*) –

Настачка – ... (*паненачка*).

У грыбах

Мэта. Вучыць утвараць памяншальную форму назоўнікаў.

Матэрыял. Малюнкi з выявамі грыбоў.

Арганізацыя. Выхавальнік прапануе адгадаць загадку:

У бары пад хвойкай колкай

Вырас беленькі Рыгорка.

Маша з кошыкам ішла

І Рыгорку знайшла. (Грыб.) *Н. Парукаў.*

Выхавальнік пытаецца, ці хадзілі дзеці ў грыбы? З кім яны хадзілі? Куды складвалі грыбы? У загадцы гаворыцца: “Маша з кошыкам ішла...” Кошык –вялікі ці маленькі? (*Маленькі.*) А як сказаць пра вялікі? (Кош.)

- Я вам буду зараз чытаць верш верш Ніла Гілевіча пра тое, як бацька з сынам хадзілі ў грыбы, а вы падказвайце мне асобныя словы:

Бацька ўзяў вялікі кош

Сын маленькі ... (*кошык*).

У кішэні ў бацькі – нож,

А ў Сяргейкі - ... (*ножык*).

Бо хлапчына знае ўжо:

Рваць грыбы няможна.

Трэба нізенька нажом

Рэзаць асцярожна.

Назбіралі поўны кош

І паўнюткі ... (*кошык*).

Бацька ўсцешаны: - Ну што ж,

Мабыць, спынім пошук.

- Ці многа грыбоў знайшлі бацька з Сяргейкам? Як пра гэта сказана ў вершы? “Назбіралі поўны ... (*кош*) і паўнюткі ... (*кошык*)”. Як можна назваць людзей якія збіраюць грыбы? (*Грыбнікі.*) Якіх грыбоў назбіралі нашы грыбнікі?

Выхавальнік выстаўляе на дошку малюнгкі з выявамі грыбоў, загадвае пра іх загадкі.

ЯНКАВЫ ПАМОЧНІКІ

Мэта: актывізаваць ўжыванне дзеясловаў, якія абазначаюць дзеянні чалавека; утвараць з імі формы множнага ліку; формы памяншальна-ласкальных суфіксаў.

Матэрыял: лялькі Янка і Алеся.

Ход занятку

Выхавальнік звяртаецца да дзяцей: “Да нас прыйшлі лялькі Янка і Алеся. Яны прыйшлі не адны, а са сваімі памочнікамі. Хочаце давецца, што гэта за памочнікі? Я вам іх пакажу, а вы адгадайце, хто яны і што дапамагаюць рабіць”.

Выхавальнік паказвае, як лялька Янка крочыць. Пытаецца, што гэта? (*Гэта ногі.*) Што яны робяць? (*Ногі – хрдзяць, скачуць, бягуць, танцуюць, залазяць, злазяцьстаяць ... Рукі- бяруць, кладуць, трымаюць, мыюць, адзяюць, малююць, выразваюць, наклеіваюць паліваць, капаюць ... Вушы – слухаць, прыслухоўваюцца. Вочы – глядзяць, заплюшваюцца, расплюшчваюцца, міргаюць, жмурацца ...*) У У лялек яшчэ ёсць памочнікі. Каб даведацца, што гэта за памочнікі, трэба адгадаць загадку:

Калі не ядзім, яны адпачываюць

Не будзем ім чысціць –

яны захварэюць.

М. Федарук

В. Што гэта? (*Зубы.*) Што яны робяць? (*Зубы – ядуць, кусаюць, адкусваюць, жуць, грызуць...*) Значыць, якія ў лялек памочнікі? (*Ногі, рукі, вочы, вушы, зубы.*) А як пра іх сказаць ласкава? (*Ножкі, ручкі, вочкі, вушкі, зубкі.*)

Зараз я вам буду чытаць верш, а вы подказвайце, якія памочнікі патрэбны Янку і Алесі.

Каля хаты на мяжы

Выраслі гурочки.
Каб знайсці іх, трэба мець,
Як у Янкі ... (вочкі).

На світанні за ракой
Заспявалі птушкі.
Каб пачуць іх, трэба мець,
Як у Янкі ... (вушкі).

У гародзе на градзе
Шмат салодкай бручкі,
А каб вырваць, трэба мець,
Як у Янкі ... (ручкі).

Выйшаў месяц пагуляць,
Сеў каля дарожкі.
Каб з Алесяй бегачь стаў,
Дайце яму (ножкі).

Шмат арэхаў. Але ў іх
Моцныя шкарлупкі.
Ды раскусваюць уміг
Іх Алесі ... (зубкі).

Пасля чытання верша выхавальнік звяртаецца да дзяцей з пытаннямі:
“Хто твае памочнікі? Што яны ўмеюць рабіць?” Пра якіх памочнікаў
складзена загадка:

Праз дарогу жывуць,
адзін другога — не бачаць? (*Вочы.*)

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ